

Sjúrdur Hammer
SjurdurH@us.fo
Lívfrøðingur
Umhvørvisstovan

HEIÐURSKVØÐA TIL JENS-KJELD JENSEN

Náttúrunørdur, fuglafrøðingur, útstappari, lúsasamlari, ringmerkjari, eiturkoppasamlari, fossilsamlari, músafangari, plantufrøðingur – mong eru arbeiðsheitini hjá Jens-Kjeld Jensen. Í sambandi við stóra heiðurin, tá ið Jens-Kjeld Jensen fekk tillutað Norðurlandsku umhvørvisvirðislønina í heyst, verður sjóneykan sett á Jens-Kjeld og hansara gransking innan føroyska náttúru. Og vit hava vent okkum til ymsar granskarar um allan heim, sum geva sítt perspektiv á lívlanga arbeiðið hjá bæði Jens-Kjeld Jensen og Maritu Gulklett.

Eitt tað fyrsta, sum vert er at leggja til merkis, tá ið hugt verður at granskingini, sum Jens-Kjeld hevur latið eftir seg, er, at hon er sera fjølbroytt og fevnir breitt. Tað er sera óvanligt hjá granskarum at hava so breiðan áhuga og framvegis vera opin fyri nýggjum áhugaverdum hypotesum. Tony Martin, professari úr Skotlandi, nevni, at

„Jens-Kjeld er ein av sera fáum vísindafólku, sum tykjast at vita alt um alt; hvør annar kundi so lyriskt tosað líka nógv um blómuflugur sum lunda?“

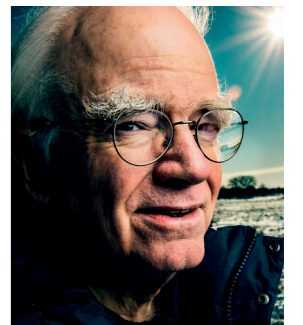
Hetta fylgir eisini hansara persónleika, tí at hann hevur mangan sagt, at alt við náttúruni hevur hansara áhuga. Høg sum lág hava verið á gátt hjá honum fyri at bera honum onkran eiturkopp ella okkurt kykt.

Nágreiniligu orsökina, hví og hvussu hesin danin á sinni avgjørdi at seta seg niður í Nólsoy, kenni eg ikki, men tilvild var tað ikki. Tað eru fá onnur støð í Føroyum, har tað er eitt tilíkt andaligt frælsi at vera og trúgva tí, tú vilt, og har tú hevur eina so potentu blanding av hámentan og siðvenju sum í Nólsoy. Er tað hugsandi, at í Nólsoy fær ein frið at nördast í tí, sum hugurin stendur til?

„Seint á vári í 1976 vitjaði eg Føroyar orsakað av fuglaáhuga. Niels á Botni hevði longu tá kunnað meg við sín sannlíka eftirfylgjara úr Køge, Jens-Kjeld Jensen. Hann var eftir stuttari tíð blivin ein høvuðspersónur í føroyskari náttúrufrøði. Tá ið eg vitjaði hann í Nólsoy, hevði Jens-Kjeld fingið ein mása, sum var deyður umborð á einum fiskiskipi á Føroya banka. Vit vóru skjótt samdir um, at talan var um ein Heygsmása (Leucophaeus pipixcan), ein fugl sum eg kendi úr Amerika, men ein sera sjáldsamur gestur í Norðurevropa. Hesin fuglurin nørst í norðuramerikansku preriuni og flytur í ein útsynning og er vanliga á vetrarvíst í Kyrrahavinum fram við suðuramerikansku strondini. So hvussu var hesin fuglurin endaður í Føroyum? Jens-Kjeld og eg skiftu orð um hetta aftur og fram, og til endans vóru vit samdir um, at helst var hann farin ov langt suður og var komin yvir til atlantisku síðuna av Suðuramerika og var síðan byrjaður sína vanligu ferð í ein landnyrðing og endaði sostatt í Føroyum og á verkstaðnum hjá Jens-Kjeld. Løgið, at 26 ár seinni kom ein annar Heygsmási til Føroya og at hann akkurát kom í Nólsoyar havn at liggja, har hann hitti Jens-Kjeld. Eg skilji, at Jens-Kjeld dámdi betur at mæta tí livandi fuglinum, tó at tað tók mong ár, at hesin sjáldsami gesturin kom fram við Føroyum. Tveir serstakir einstaklingar móttust í Nólsoy.“ – Philippe Grandjean, professari, USA.

Tony Martin, professari, Skotlandi

Philippe Grandjean, professari, USA

Vísindaligar greinar

Seinastu árin er tað blivið alsamt vanligari, at trýst verður lagt á granskarar at leggja fram sína gransking í vísindaligum greinum, og tað er eitt drúgt kjak um, hvat er rætt og rímiligt at vænta av granskarum í mun til avrik. Innan náttúrugransking hevur Jens-Kjeld Jensen gingið á odda at fáa givið út smærri greinar um føroyska náttúru, bæði í Fróðskaparritum, men eisini í mongum fjølbroyttum tíðarritum. Um leið 60 vísindaligar greinar er tað blivið til gjøgnum

Ricardo Palma, ph.d.,
Ný Sælandi.

árin, altsó vísindaligar greinar, sum hann ofta hevur skrivað saman við øðrum granskarum.

„Okkara arbeiðssamband og vinalag gongur heili 30 ár aftur í tíðina, tá ið ein starvsfelagi bað Jens-Kjeld savna fuglalýs og senda tær til mín at eyðkenna. Ikki bara var Jens-Kjeld førur fyri at gera tað, men eftir umbøn frá mær lærði hann seg eisini at fyrireika og montera tær á glasplátur. Tað gjørdi hann sera begnisliga og hetta gav eitt framúr gott úrslit. Eftir nógv ár av lúsapakkum aftur og fram millum Føroyar og Ný Sæland høvdu vit í 2005 nóg mikið av tilfari til at skriva ein fullkomnan lista yvir oll lúsaslogini, sum eru funnin í Føroyum.“ – Ricardo Palma, ph.d., Ný Sælandi.

Jørgen Lissner, ph.d.,
Danmark

Eitt er so tað, at arbeiðssemi hjá granskarum kann mátast í, hvussu nógv vísindaligar greinar koma út. Men vilja vit vita, hvussu viðkomandi ella spennandi henda granskingin er, so er at spyrja, hvussu nógv ella ofta verður henda granskingin siterað? Sambært Google Scholar er granskingin hjá Jens-Kjeld siterað 1433 ferðir.

„Teirra heimasíða, sum verður røkt av Maritu, gevur eitt gott yvirlit yvir teirra fjolbroyttu áhugamál og servitan. Jens-Kjeld er ein serstakur náttúrufrøðingur, sum gleðiliga deilir sína vitan við onnur. Hansara styrki er eftir mínari meining fokusið at granska vanliga fauna og flora í Føroyum, har tað áhaldandi er tørvur á meir vitan til eitt nú náttúruverju, tó at sjáldsamir gestir eisini fanga hansara áhuga. Eygleiðingar hjá Jens-Kjeld eru brúkiligar fyri eina breiða fjøld, ikki bara í Føroyum, men eisini í útlondum ígjøgnum fruktagóð samstørv við ymiskar granskarar, samstørv sum hava spent seg yvir 35 ár. Føroyar eru serstakliga hepnar at hava ein so arbeiðssaman granskara, sum ikki bara savnar inn og økir um vitanina um føroyska náttúru, men eisini deilir tað út til ágóða hjá nógvum øðrum.“ – Ævar Petersen, ph.d., Íslandi.

Runt roknað kann tað sigast, at seinastu árin er gransking hjá Jens-Kjeld annað ella triðja hvønn dag siterað í onkrum tíðarriti úti í heimi. Tað er soleiðis,

at náttúruvísindi áhaldandi vaksa og víðka um okkara fatan fyri náttúruni.

„Mitt samstarv við Jens-Kjeld byrjaði fyri yvir 10 árum síðani ígjøgnum ein felags vin, Kaj Nissen, sum spurdi, um eg var áhugaður at eyðmerkja nakrar føroyskar eiturkoppur. Hetta førði við sær eitt gott samskipti við Jens-Kjeld, sum yvir nógv ár hevur sent nógvar pakkur við eiturkoppum, sum antin hann ella onnur av hansara stóra netverki í Føroyum hava funnið. Serliga Rodmund á Kelduni og Dánial Jespersen standa framúr sum idnir samlarar, men eisini er tilfar, innsavnað av Náttúrugripasavninum av Leivi Janusi Hansen og William Simonsen, blivið kannað. Eg vitjaði sjálvur í Føroyum í 2010, 2012 og 2014 fyri at savna inn fleiri slog. Tá havi eg notið gott av gestabliðni frá Jens-Kjeld og Maritu. Tó var tað avbjóðandi hjá mær at fylgja við høgu gonguferðini hjá Jens-Kjeld, tá ið vit vóru útfærðir til at savna eiturkoppur. Hetta innsavningararbeiðið bleiv til vísindaliga útgávu av føroyska kekklistanum av eiturkoppum. Okkara kanningar lögdu 15 slog aftrat, sum higartil vóru ókend í Føroyum, og talið av eiturkoppaslogum í Føroyum gjørdist sostatt 90, umframt at 24 slog helst vóru innflutt av ósketni. Alt hetta arbeiðið hevði ikki verið gjørligt uttan tann fasiliterandi leiklutin hjá Jens-Kjeld, sum samstundis var drivin av einum ídnum áhuga fyri náttúruverju.“ – Jørgen Lissner, ph.d., Danmark

Samskipti og gestabliðni

Tað er longu sagt ofta, men tað at tað hevur borið til hjá einum glaðum amatøri úti í Nólsoy at vinna umhvørvisvirðislon Norðurlandaráðsins er eitt úrslit av óvanligum arbeiðssemi og forvitni. Men tað er týðningarmikið ikki at gloyma, at hetta arbeiðið í stóran mun hevur verið eitt samstarv við aðrar granskarar um allan heim. Eitt samstarv, sum bara hevur verið gjørligt orsakað av einum álitisvekjandi og seriosum sambandi, sum er uppbyggt við brævasamskipti, gjøgnum telefon og seinnu árin við telduposti og heimasíðuni, sum serliga Marita Gulkklett hevur staðið fyri og sniðgivið.

„Jens-Kjeld og Marita hava vist mær sera stórt gestabliðni, tá ið eg havi verið í Føroyum og kannað

Í 2013 gjørdi filmsframeiðarin Mike Day filmar úr Føroyum. Her filmar hann Jens-Kjeld Jensen á Sjósavninum. Mynd: Marita Gulkklett

havhest fyri plast. Hetta vóru langir dagar í kjallaranum á Náttúrugripasavninum. Eg havi sera djúpa virðing fyri tí livlanga áhuganum, sum hetta parið hevur víst fyri at granska náttúruna og at verja hana og í sínum treytaleysa stuðli til ein fremmandan sum meg. Skjótt fari eg frá við eftirløn úr mínum formliga starvi á Wageningen Marine Research í Niðurlondum. Men sum eftirløntur vóni eg at halda samskipti og vitja Jens-Kjeld og Maritu í nógv ár afturat. Vit hava arbeiðt saman um fleiri vísindaligar greinar og nógvar aðrar eru á veg!“ – Jan Andries van Franeker, ph.d., Niðurlondum.

„Eg eri so sera fegin at frætta um vel uppibornu virðislonina til Jens-Kjeld. Hann er ein náttúrufrøðingur við einari ógloymandi og smittandi entusiasmu og einum eldhuga fyri at læra og skilja, sum sera fá eru velsignað við. Tað eru nógv ár, síðani eg var í Nólsoy, men eg minnst tað, sum var tað í gjár, at Marita og Jens-Kjeld bjóðaðu mær inn í sítt heim, aðrenn vit fóru at stíggja

legendariska og rúnabindandi drunnhvítabolið í Nólsoy.“ – Tony Martin, professari, Skotlandi.

„Eg var ein dag í mars 2017 úti við Jens-Kjeld og gekk fram við havhestaklettunum og drunnhvítabolinum í Nólsoy. Vit tosaðu um fugl, oynta og mangt annað. Hansara vitan var ótrúlig eins og hansara ynski at verja oynta og hennara fuglali.“ – Alex Bond, ph.d., Onglandi.

Alex Bond, ph.d.,
Onglandi.

At leggja lunnar undir framtíðar gransking

Tó at vísindaligar útgávur sum greinar og bókur eru tað, sum fólk síggja og leggja til merkis, so eru slík avrik eitt úrslit av sera nógvum innsavningararbeiði – bæði sum notat ella innsavning av náttúrugripum, og hetta grundleggjandi arbeiði sær Jens-Kjeld sum sítt serliga stóra íkast til granskingina. Umframt at eiga sín lut í teimum flestu kekklistunum av ymiskum smádýrum og øðrum í Føroyum seinastu mongu árin, so hevur hann uppbyggt eitt tað størsta savnið av lúsum, sum ivaleyst fara at koma framtíðar granskarum til góða.

Tom Birkhead, professari, Onglandi

„Eg kendi fyrst bara Jens-Kjeld sum eitt navn á einari fjarskotnari oyggj. Starvsfelagin hjá mær Nicola Hemmings og eg vóru í gongd við eina kanning av sádkyknum á eggjablommunum hjá sjófugli og vildu sera fegin kanna drunnhvítaegg. Vit høvdu frætt, at í ringmerking kann tað koma fyrri, at drunnhvíti verpur í fugluposarnar, og vit hugsaðu, at hetta var ein upplagdur máti at fáa hendur á nøkrum eggum. Jens-Kjeld kláraði at skaffa ikki ferri enn seks slík egg, og blomman á teimum var fyrreikað nágreiniliga, sum vit høvdu biðið hann um. Eg mótti honum í 2019, og eg má siga, at eg havi ongantíð møtt nøkrum heilt sum honum; sjarmerandi, sera væl vitandi og spentur at samstarva, við handalagi sum hjá einum vísindamanni og áráði sum hjá einum skúladreingi. Hann er ein serstakur maður, sum uppiheldur sær á einari næstan einstakari nisju í Føroyum og er eitt satt vitanarsavn av fuglafrøðiligari vitan. Eg vóni, at hann hevur ein ella tveir eftirfyljarar í hølunum!“ – Tim Birkhead, professari, Onglandi

Heimasíðan, sum Marita hevur bygt upp og røkt øll árin, hevur hvørja viku um leið 2500 vitjanir. Heimasíðan er sostatt blivin teirra vangi út í heimin við túsundtals myndum og teirra regluligu støðumetan av, hvussu náttúran í Nólsoy og Føroyum hevur tað.

„Eg eri imponeraður av hansara livlanga áhaldni at halda eyga við noringini og vælveruni hjá sjófugli í Føroyum, og at hann áhaldandi breiðir út sínar eygleiðingar og væl grundaðu hugsanir um hóttanir, bæði fyri almenningin og fyri vísindini. Í mongum av hansara nágreiniligu kanningum um føroyskan sjófugl hevur hann veitt bæði okkum og tí vísindaliga umhvørvinum sum heild sera virðismiklar kanningar og náttúru-dátur, sum uttan iva fara at hava stórt virði langa tíð eftir at vit eru farin foldum av. Av serligum týðningi eru hansara nágreiniligu og gjølligu kanningar av sjófugli, sum kemur úr Noregi, Bretlandi og ádrastaðni, og sum er í Føroyum um veturin. Slik vitan er serstøk og hevur lagt lunnar undir kanningar, sum annars høvdu verið ógjørlegar hjá okkum“ – Tycho Anker Nielsen, ph.d., Noregi

Ein stórus partur av tí grundarbeiðinum, sum er gjørt innan fuglagransking í Føroyum, er ringmerking, sum Jens-Kjeld hevur umsitið í Føroyum í mong ár. Hann hevur sjálvur ringmerkt yvir 25.000 drunnhvítar, sum man vera heimsmet ella nærum tað.

„Jens-Kjeld hevur ringmerkt tiggjutúsundatals av fuglum í Føroyum og nógv mest av drunnhvítu í Nólsoy. Hesin stóri innsatsurin hevur verið eitt stórt ikast til okkara fatan av drunnhvítanoringini og verjuni av teimum. Jens-Kjeld er somuleiðis tann persónurin, sum hevur givið mest til fatanina av, hvussu spurvafuglar koma til Føroya við tí stóru Helgolandsrúsunu í Nólsoy. Vit á Zoologisk museum í Keypmannahavn eru sera takksom fyri tað stóra arbeiðið, sum Jens-Kjeld hevur gjørt“ – Jesper J. Madsen, Danmark

Frá granskara til aktivist

Jens-Kjeld kennir seg ivaleyst aftur í sitatinum frá heimskenda apugranskarinum Dr. Jane Goodall sum herfyri segði: „eg fór út sum vísindafólk, men kom aftur sum aktivist“. Tað er kanska ikki so undranarvert, at ein áhugi fyri náttúruni mennist til at ynskja at verja hana. Og eisini á hesum økinum hevur Jens-Kjeld verið fyrimyndarligur at varpa ljós á avbjóðingar og hóttanir móti náttúruni, á dálking og hvussu innflutt djór og plantur hótta náttúruna.

„Hann er náttúrusamvitskan í Føroyum. Hann kennir plantu- og djóralívið í oyggjunum sum eingin annar og hevur altíð lagt í teirra lagnu og teirra hóttanir. Utan hansara arbeiði í nógv ár hevði villa náttúran í Føroyum heilt avgjørt verið fátækari.“ – Lech Stempniewitz, professari, Póllandi

„Náttúran í Føroyum hevur ikki brúk fyri enn einari virðisløn“

Tá man kennir støðuna, sum Jens-Kjeld hevur til náttúruverju, so skerst ikki burtur, at hesin heiður og tann eldhugur, sum hann umboðar, stendur í einari rættiliga sterkari andsøgn við almennu og politisku líkasæluna við náttúruna í Føroyum. Náttúran og umhvørvið hava verið ein politisk kastibloka, sum hevur verið lögð saman við og gloymd burtur í tungum og stórum málsøkjum so sum mentamálum, heilsumálum og nú vinnumálum.

„Jens-Kjeld er ein maður, sum er góður við fólk og djór. Hann roknað ymisk djórasløg sum sambúgvur á hesari lítlu og viðbreknu gongustjórnu. Hann viðurkennir, at veiða og heysting av náttúruni er ein fortreyt fyri mannlívi, og at eitt samband við náttúruna er alneyðugur partur í tí at trívast sum menniskja. Hann er skeptiskur um menniskjans virksema, sum hóttir lívið hjá verum í náttúruni, men viðurkennir, at onkur sløg mugu haldast í skák fyri vælferðina hjá øðrum – eisini tá hetta merkir at avmarka tað frælsa lívið hjá hesum.“ – Maria Dam, ph.d., Føroyum

Tí man heiðringin av Jens-Kjeld kennast rættiliga ørkymlandi, tí uttan mun til vinstra ella høgra, loysing ella samband, so mugu vit bara staðfesta, at Føroya løgting og Landstýrið hava ikki verið og eru framvegis ikki nógv búgvín til at síggja týðningin at verja náttúruna. Tað er einki, sum bendir á, at

norðurlenska virðislønin hevur ført til, at nakar politikari hevur broytt hugsan og fer at taka náttúruvernd í størri álvara. Vit hava framvegis í Føroyum ikki eina funktionella náttúruverndarlóg ella náttúrufrýsiting. Lundin er framvegis ikki friðaður, graslíki verður framvegis brúkt til parkeringspláss og verður onkrastaðni tyrvt sum best ber til, tó at man veit, at graslíki og gummipartiklar eru ein stór dálkingarkelda. Og vit innflyta fremmand invasiv kykt og plantur sum ongantíð fyrr. Gretha Thunberg segði í 2019 nei takk til norðurlensku umhvørvisvirðislønina. Hennara boð til norðurlensku politikararnar var: „veðurlagið hevur ikki brúk fyri fleiri virðislønnum“.

Boðskapurin frá Jens-Kjeld er og verður tann sami til føroysku politikararnar. Náttúran í Føroyum ella Jens-Kjeld hava ikki brúk fyri fleiri herðaklappum. Náttúran hevur brúk fyri, at politikarar og myndugleikar verja hana. Men er tað nakar, sum hoyrir ella leggur í tað, sum Jens-Kjeld hevur sagt?

„Vit vóru hugtikin av idninum hjá Jens-Kjeld at bjarga og verja djór og plantur í Føroyum, so mikið, at hann hevur fleiri hóttar plantur í varðveitslu frá seyði í tí vón, at hansara kera oyggj (Nólsoy) einaferð kann bliva eitt veruligt náttúrureservat.“

Jens-Kjeld er ein náttúrufrøðingur og verji, sum hevur arbeitt ótróttliga mesta partin av sínum lívi fyri at økja um okkara vitan um náttúruna í Føroyum og til at fremja umhvørvisliga tilvitsku og at verja jørðina til framtíðar attarlið uttan nakran peningaligan ágóða. Tað eru sera fá fólk av hansara slag á hesari gongustjórnu!“ – Ricardo Palma, ph.d., Ný Sælandi

Mongu heilsanirnar kunnu lesast óumsettar og í fullari longd á jenskjeld.info

Jan Andries van Franeker, ph.d., Niðurlondum.